

ЕФЕКТ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЛІЗИНГУ В ІННОВАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

ЛІСОВСЬКА Н. В.

аспірант

Київ

В контексті розгляду лізингу як фінансового інструменту розвитку інноваційної економіки актуальним є питання про раціональність використання саме цього фінансового інструменту та переваги останнього перед альтернативними фінансовими інструментами. Адаже серед визначеної множини варіантів існує необхідність вибору та застосування одного, який є найбільш ефективним та використання якого буде найрезультативнішим і матиме найбільший ефект.

Дослідження низки питань оцінки ефективності використання лізингових операцій та визначення ефекту лізингу відображені в роботах таких науковців як В. Андрієнко, О. Бельського, В. Гайдука, Н. Казарінової, Є. Мниха, О. Орлової, В. Осецького, Г. Холодного, Ю. Холодної, А. Черепа та інших вчених.

Ефект – це результат, що досягається за рахунок здійснення інвестицій. Він може виражатися в додатковій сумі товарообігу (продажів), валового чи внутрішнього чистого доходу, валового чи чистого прибутку, грошового потоку тощо [1]. Тобто це досягнутий результат у різних формах його прояву [2]. *Ефективність* – співвідношення отриманого ефекту з витратами на його здійснення і є свого роду платою за досягнення даного результату [3].

За змістом ефективність характеризується досягненням економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або спеціального результату [4]. Розгляньмо кожний вид результату детальніше. Так, економічний результат – це забезпечення збереження енергії та ресурсного потенціалу чи сировини з досягненням відповідного рівня якості, обсягу й номенклатури продукції. Соціальні результати – це вирішення питань забезпечення більш високого рівня життя населення, а саме підвищення добробуту, зниження рівня безробіття, покращення умов праці тощо. Екологічні результати – підтримка асимілюючої здатності атмосфери, літосфери і гідросфери, збереження флори, фауни, надр, як наслідок, усунення проблем здоров'я нації в майбутньому. До науково-технічних результатів відносять: технічне оснащення наукових досліджень, накопичення й використання наукових знань, технічне переозброєння виробництва. В свою чергу, спеціальні результати пов'язані із зміцненням національної безпеки держави, розвитком технічної бази державних інститутів, вирішенням інших загальнодержавних завдань. Інноваційна економіка поєднує в собі задачі досягнення всіх названих видів результатів, тому її розвиток наразі є дуже актуальним.

Питання визначення ефекту від здійснення лізингової діяльності в масштабах макроекономіки є неоднозначним. Адаже очевидною є ефективність лізингу для конкретного господарюючого суб'єкта (лізингодавця чи лізингоотримувача), але досить проблематично оцінити опосередкований вплив лізингової діяльності на розвиток економіки в цілому та інноваційної економіки зокрема.

Ефект від здійснення лізингової діяльності у сфері інновацій на рівні економіки держави має однозначно довгостроковий та похідний (непрямий) характер. Опосередкований ефект інноваційного лізингу виражається у розвитку малого і середнього підприємництва на якісно новому рівні, збільшенні масштабів діяльності та розширенні виробництва, переоснащенні виробничо-технічної бази та оптимізації виробничого процесу, впровадженні та інтенсифікації застосування інноваційних технологій, а також новітнього енерго- і ресурсозберігаючого обладнання, що в перспективі сприяє розвитку економіки держави.

Використання лізингу як фінансового інструменту інвестування коштів в інноваційний розвиток інфраструктури економіки відображено в загальних економічних показниках, тому ефект від застосування першого практично неможливо виокремити та відобразити у чистому вигляді шляхом обчислення конкретних показників. Ефект від лізингової діяльності виникає внаслідок практичного впровадження новітніх результатів науково-технічного прогресу і поширюється на всі стадії відтворювального процесу. Використання лізингового механізму стимулює і підтримує сучасні перспективні напрями розвитку ряду різноманітних галузей економіки України з метою економічного інноваційного розвитку країни. [5].

Здебільшого за різними методиками для визначення ефекту та ефективності діяльності чи будь-якого виробничого/невиробничого процесу достатньо спів ставити отриманий результат від такої діяльності та витрати на досягнення отриманого результату.

В цілому «результат» (Р) та «зусилля» (В) (тобто витрати) можуть співвідноситися між собою по-різному, надаючи різні характеристики оцінки цільового впливу, та акцентуючи увагу на різних методах визначення ефекту та ефективності [6]. Ефект визначається як різниця між обсягом результатів та обсягом зусиль тобто витрат (Р-В). Щодо визначення ефективності, існує декілька варіантів:

- обсяг результату, який отримано у розрахунку на одиницю витрат (Р/В);
- питома вага витрат у розрахунку на одиницю отриманих результатів (В/Р);
- питома вага ефекту у розрахунку на одиницю результату ((Р-В)/Р);

– питома вага ефекту у розрахунку на одиницю витрат $((P-B)/B)$.

При визначенні економічної ефективності лізингу можуть бути використані різні показники: коефіцієнт абсолютної ефективності (співвідношення валового доходу, отриманого по лізингу, та капітальні витрати); витрати по лізингу і коефіцієнт порівняльної ефективності альтернативних варіантів інвестицій (термін окупності додаткових коштів); загальний прибуток і рівень рентабельності роботи підприємства (галузі) [7].

Слід зосередити увагу також і на тому, що з позиції учасників договору інноваційного лізингу, визначення ефекту та ефективності буде суттєво різнитися з точки зору врахування особливостей. Адже для наукових організацій (в контексті досліджуваної тематики мова йде про первинного виробника/продавця) інноваційна діяльність визначає мету їх створення та існування, а для суб'єктів господарювання (лізингоотримувачів) остання є засобом підвищення продуктивності діяльності з метою отримання вищого рівня прибутку.

Так, для здійснення успішної інноваційної діяльності, будь-яке підприємство повинно мати відповідну інфраструктуру, зокрема унікальне обладнання чи новітній технологічний або інформаційний ресурс. Жодне вітчизняне підприємство не має об'єктивної можливості використовувати власні кошти для придбання такого обладнання чи ресурсу, з наступних причин:

- інноваційні ресурси досить дорогі,
- їх повне впровадження з моменту початку використання до отримання очікуваного результату і вигоди потребує довготривалого періоду (тривалий період окупності),
- відсутність гарантій отримання очікуваного результату.

Перераховані причини також є основними для обґрунтування використання лізингу в якості оптимального фінансового інструменту для використання інвестиційних ресурсів з метою впровадження інновацій. Діяльність господарюючого суб'єкта являє собою складну, комбіновану систему низки процесів: організаційного, управлінського, інноваційного, інвестиційного, інформаційного, виробничого тощо. Використання моделі інноваційного лізингу сприяє забезпеченню промислового підприємства необхідними ресурсними можливостями, що після остаточного впровадження інновації дозволить оптимізувати цикл діяльності підприємства, скоротити додаткові витрати ресурсів, енергії, часу та забезпечити безперервність і якість перебігу виробничого/переробного процесу.

З точки зору методики оцінки ефективності угод інноваційного лізингу всі ресурсні можливості підприємства умовно-укрупнено можна поділити на чотири основні групи можливостей: управлінські, фінансові, виробничі, ринкові. Так, під фінансовими можливостями мається на увазі сукупність власних і залучених коштів підприємства для придбання ресурсів, необхідних для здійснення підприємницької діяльності організацією. Група фінансових можливостей має вагоме значення,

оскільки визначає потенціал інвестиційної, фінансової, інноваційної, маркетингової, виробничої та інших видів діяльності. Виробничі ресурси виражені у вигляді основних засобів виробництва, нематеріальних активів, трудових ресурсів та засобів праці організації, що необхідні в процесі діяльності господарюючого суб'єкта та є основою матеріального виробництва. Ринкові можливості втілюються у низці засобів, які дозволяють успішно продавати продукт діяльності підприємства, вдало конкурувати у своїй ніші на ринку та просувати свій продукт. Використання ринкових можливостей призведе до комерційних витрат. Названі групи можливостей об'єднані управлінськими принципами організаційної структури, сформованої на підприємстві. В поєднанні названі групи можливостей утворюють ресурсний потенціал [8].

Важливо, що наявність унікальних новітніх ресурсів (обладнання, технологій) не є достатнім критерієм ефективності інноваційного розвитку, адже в даному випадку оцінюється не лише ресурсна компонента, а й ефективність процесу переходу використання таких ресурсів у межі інноваційної діяльності (тобто отримання принципово нового результату діяльності), з урахуванням швидкості протікання інноваційного освоєння та рівнем втрат.

Обсяги інноваційної діяльності здебільшого визначаються функціонуванням інноваційної інфраструктури підприємства (лізингоотримувача), що сприяє поєднанню мінімально затратних ресурсних можливостей організації в інноваційний продукт в оптимальні строки.

Здійснюючи інноваційну діяльність, підприємство розраховує на отримання позитивного ефекту, в тому числі і у вигляді конкурентної переваги, що приведе до отримання більшого рівня прибутків. Але інноваційна діяльність пов'язана з великими витратами (не лише фінансовими, але й часовими) та високим рівнем ризику неотримання прибутку, що значно зменшує зацікавленість підприємства та стримує ініціативу підприємницького сектору до впровадження інновацій. Отже, підприємству необхідно коригувати величину очікуваного прибутку інноваційної діяльності на час впровадження інновації.

З точки зору держави інтерес щодо розвитку і впровадження інновацій дещо ширший, а саме полягає в отриманні позитивного ефекту для економіки (наповнення бюджету, збільшення ВВП, розширення власного виробництва, підвищення якості продукції, яка виробляється, – і, як наслідок, збільшення експорту, зменшення рівня безробіття, підвищення рівня життя населення), покращенні екологічної ситуації (зменшення рівня шкідливих викидів, збереження ресурсів, економія енергії, збереження здоров'я нації).

Модель інноваційного лізингу надає ряд переваг, які роблять новітнє обладнання більш доступним для суб'єктів підприємництва та дозволяють зменшити вплив інноваційного ризику на останніх:

- інвестування у формі майна, що дозволяє підприємству обрати необхідне спеціалізоване обладнання;
- відсутність необхідності сплати всієї суми вартості об'єкту лізингу одразу, що дозволяє зберегти обо-

ротні кошти, за рахунок чого з'являється додаткова можливість збільшити виробничі можливості організації;

– умови лізингового договору дозволяють розробити зручні схеми виплати лізингових платежів та підібрати відповідні взаємовигідні умови виконання договору для всіх учасників лізингового договору;

– можливість технічної підтримки предмета лізингу лізингодавцем чи виробником;

– прискорена амортизація;

– можливість покупки обладнання в кінці строку лізингу за залишковою вартістю тощо.

Важливо, що при застосуванні моделі інноваційного лізингу, лізингоотримувач використовує лізинговий механізм інвестування, за рахунок чого відбувається перерозподіл інноваційного доходу в часі, що, в свою чергу, знижує вартість початкових інвестицій лізингоотримувача без залучення додаткових коштів.

Слід також звернути увагу, що вартість впровадження інноваційного обладнання формується з урахуванням особливостей підприємства та конкурентних умов, в яких працює останнє.

Здебільшого, існуючі методи визначення ефективності та ефекту лізингу більше актуальні для мікрорівня. Ефект лізингу на рівні держави, тобто на макрорівні, проявляється у фінансово-економічних вигодах для суб'єктів лізингу та у позитивному впливі на економіку держави в цілому.

По-перше, лізинг є найзручнішим фінансовим інструментом для фінансування інноваційних проектів та технологій, а розвиток останніх є найпотужнішим важелем розвитку економіки держави та робить її конкурентоспроможною на світовому рівні.

По-друге, лізинг дозволяє суб'єкту господарювання (лізингоотримувачу) оновлювати основні засоби та удосконалювати виробничий процес чи інноватизувати продукцію, вивільняючи власні кошти підприємств для придбання оборотних активів, що прискорює розвиток окремих підприємств (зокрема виробничих і переробних), цілих галузей, а значить і економіки.

По-третє, це дозволяє підприємствам-виробникам (продавцям) швидше реалізовувати продукцію, яка виробляється, що прискорює оборот. Успішний розвиток бізнесу сприяє росту валового внутрішнього продукту, а також шляхом сплати податків наповнює бюджет держави. Окрім того, лізингове фінансування вигідніше і дешевше у цілому (навіть якщо сам процент – плата за надання послуги значно не різниться у бік зменшення), ніж альтернативні інструменти, зокрема банківський кредит, а це позитивно впливає на собівартість продукції та послуг у бік зменшення.

Таким чином, ми вважаємо, що попри схожість звучання, поняття ефект та ефективність за своєю суттю є різними економічними категоріями. Ефект є абсолютним значенням, позитивним результатом певної діяльності, а ефективність, в свою чергу, відносним показником, за допомогою якого визначається можливість отримання ефекту. Окрім того, не завжди ефект можливо виразити за допомогою показника у числовому значенні. Так перераховані вище вигоди лізингової

діяльності є прямими важелями впливу на економіку держави, що при раціональному використанні показує позитивний результат, який виражається у загальних соціально-економічних показниках розвитку.

На нашу думку, для визначення макроекономічного ефекту від здійснення лізингової діяльності у вигляді показника, необхідно обчислити вигоду від лізингу, яку умовно можна позначити B (benefit). Отже, необхідно порівняти прибуток, отриманий при застосуванні лізингу та кредиту в якості джерела інвестицій, відштовхуючись від відсоткових ставок за лізинг та кредит. Таким чином:

$$B = C \times t,$$

де: B – вигода від лізингу;

C – витрати (вкладений капітал) на придбання предмета лізингу (інноваційне обладнання/технологія); вартість предмета лізингу;

t – різниця між ставками по лізингу і кредиту.

Таким чином, ефект від застосування механізму інноваційного лізингу на макрорівні вважаємо за доцільне показати наступним чином:

$$E = B \times l,$$

де l – ставка податку на прибуток (23% до кінця 2011 р., 16% з 01.01.2014 р.)

Для виявлення впливу лізингу на економіку ми вважаємо необхідним порівняти лізинг з іншим фінансовим інвестиційним інструментом, що визначається найбільшою подібністю до лізингу. Класично фінансовий лізинг прийнято порівнювати з кредитом, тобто:

$$R_k * P * T + N_i + N_p - R_l * P * T,$$

де: R_k – платіж по кредиту за період;

P – строк договору (років);

T – періодичність платежів на рік;

N_i – податок на майно;

N_p – податок на прибуток;

R_l – лізинговий платіж за період.

У вище зазначеній формулі плату за кредит та за лізинг пропонуємо розрахувати наступним чином:

– по кредиту:

$$R_k = C \times \frac{\frac{I_k}{T}}{1 - \frac{1}{1 - \left(1 + \frac{1}{T}\right)^{P \times T}}},$$

де: R_k – платіж по кредиту за період;

C – початкова вартість майна (обладнання);

P – строк договору (років);

T – періодичність (кількість платежів на рік);

I_k – ставка відсотка за кредит (річні).

– по лізингу:

$$R_l = C \times \frac{\frac{I_k}{T}}{1 - \frac{1}{1 - \left(1 + \frac{1}{T}\right)^{P \times T}}} + F,$$

де: R_i – платіж по лізинговому договору за період;
 C – початкова вартість предмета лізингу (обладнання/технології);
 P – строк договору (років);
 T – періодичність (кількість платежів на рік);
 I_i – ставка відсотка за лізинг (річні);
 F – інші витрати лізингодавця, що безпосередньо пов'язані з виконанням договору лізингу (страхування, компенсація відсотків за кредитом).

Вважаємо, що розрахунок даних показників з підстановкою реальних даних дасть змогу показати вплив лізингу на рівні мікроекономіки, а на макрорівні – вивільнення коштів лізингоотримувача у порівнянні з банківським кредитом. Окрім того, при зменшенні витрат на придбання обладнання (у лізинг), зменшується собівартість продукції, що виробляється лізингоотримувачем, тому є можливість отримання більшого прибутку. В цьому випадку збільшується сума податку на прибуток, яка відраховується у бюджет країни, тобто:

$$E = (R_k * P * T + N_i + N_p - R_i * P * T) * N_p$$

Окрім того держава, за рахунок податкових відрахувань до бюджету, отримує суму податку на прибуток лізингодавця.

Що стосується надходжень до державного бюджету за рахунок оподаткування податком на додану вартість, то в межах операції фінансового лізингу, ПДВ оподатковується операція лізингу, а при оперативному лізингу – відсоток за лізинг (винагорода лізингодавця). Але в якості опосередкованого ефекту від лізингу, в держбюджет надходить більша сума, за рахунок оподаткування ПДВ, адже при зменшенні витрат на придбання обладнання (у лізинг), як уже було зазначено, зменшується собівартість продукції, що виробляється лізингоотримувачем, і при тій самій ціні на товар збільшується додана вартість. До того ж слід зауважити, що при лізингу використовується прискорена амортизація, що зменшує прибуток, але збільшує додану вартість. А від збільшення доданої вартості безпосередньо залежить ріст ВВП.

Підсумовуючи викладене, доцільно зауважити, що модель інноваційного лізингу містить значний потенціал розвитку не лише взаємовигідних партнерських відносин для всіх суб'єктів національної економіки, але й для усієї інноваційної економіки України в цілому. Але з огляду на специфіку та ризики інноваційної діяльності держава має нівелювати ефект непривабливості даного виду діяльності для господарюючих суб'єктів шляхом надання пільг та розвитку спеціальних програм підтримки розвитку інноваційного лізингу. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Гриньова В. М.** Тлумачний словник економічних термінів / В. М. Гриньова, В. О. Коюда. – Харків: Гриф, 2001. – 184 с.
- 2.** Економічна енциклопедія: у 3-х т. Т. 1/Ред. С. В. Мочерний (відпов. ред.) – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 894 с.
- 3. Бухалков М. И.** Внутрифирменное планирование. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 400 с.
- 4. Черевань І. В.** Ефективність лізингу: науково-популярні нариси. – К.: Фенікс, 2010. – 168 с.
- 5. Орлова О. М.** Лізинг як ефективна форма інвестування на регіональному рівні // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.12. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntlu/19_12/238_Orlowa_19_12.pdf.
- 6. Холодний Г. О.** Організаційно-економічний механізм реалізації товарної інноваційної політики: Монографія / Г. О. Холодний, М. А. Борисенко. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. – 196 с.
- 7.** <http://leasing.osipov.ru/inleas04.htm>.
- 8. Бельский А. А.** Разработка методик оценки эффективности сделок специализированного инновационного лизинга // Управление общественными и экономическими системами. – 2010. – № 1. – Режим доступу: www.bali.ostu.ru/umc/zj2010_1.php.